

TORI TÕUGU HOBUSTE SÄILITUS - JA ARETUSPROGRAMM

Tori tõugu hobuste säilitus-ja aretusprogramm kinnitati Eesti Hobusekasvatajate Seltsi üldkoosolekul 06.04.2004 Tartus. Tori tõuraamatu pidamise korra muudatused on kinnitatud EHS'i juhatuse koosolekul 30. novembril 2004. a. Toris ja tunnustatud Veterinaar- ja Toiduameti poolt 25. jaanuar 2005. a. vastavalt VTA peadirektori käskkirjale nr 46. Muudatused kinnitatud EHS üldkoosoleku otsusega 18.04.2008 ja EHS tori hobuse kasvatajate haruseltsi juhatuse koosoleku otsusega 16.05.2008.

§1. Õiguslikud alused

Õiguslikud alused tori tõugu hobuste (tõumärk T) säilitus-ja aretusprogrammi (edaspidi Programmi) jaoks on:

- 1.1. Euroopa Ühenduse määrused ja direktiivid, mis puudutavad hobusekasvatust ja tõugude säilitamist.
- 1.2. Eesti Vabariigi Põllumajandusloomade aretuse seadus ja sellega seonduvad õigusaktid

§2. Üldine

- 2.1. Programm haarab kõiki abinõusid, mis on vajalikud tori tõu säilitamiseks ja aretuseks.
- 2.2. Tori tõugu hobuste aretus lähtub sotsiaal- majanduslikest vajadustest.
- 2.3. Tori tõugu hobuste säilitus-ja aretuspiirkond on Eesti Vabariik. Lisanduvad aretajad teistest riikidest, kui nad täidavad käesolevat Programmi.
- 2.4. Populatsioon hõlmab 2008 aastal 1300 hobust, sealhulgas kuni 500 säilitusprogrammis osalevat hobust ning 800 aretusprogrammis osalevat hobust.
- 2.5. Programm on koostatud aastateks 2003 ... 2010.

§3. Programm ja tõuraamat jaguneb:

I osa Tori tõugu (universaalne suund) hobuste säilitusprogramm

Tõuraamatu osa TA

II osa Tori tõugu hobuste aretusprogramm

Tõuraamatu osa TB

§4. TORI TÕUGU (UNIVERSAALNE SUUND) HOBUSTE SÄILITUSPROGRAMM

4.1. Säilitusprogrammi eesmärk

Säilitusprogrammi eesmärk on tori tõu genofondi säilitamine. Programm peab tagama mitmekülgse kasutusotstarbega põllumajandusliku hobuse säilimise, keda iseloomustab põlvnemise ühtsus, kohanemine kohalike söötmis-pidamistingimustega ja programmi eesmärgile vastavad jõudlusnäitajad.

4.2. Nõuded säilitusprogrammis osalevatele hobustele

Säilitusprogrammis osalevad täkud ja märad, kes on kantud enne 01.06.2008 tori tõugu hobuste tõuraamatu põhiosasse ja kelle vanemad on tori tõugu ning nende järglased.

Säilitusprogrammis osalevad Eestis sündinud tori tõugu täkkude, kes on tunnustatud enne 01.01.2008 järglased, kes on saanud tori hobuste tõuraamatu põhiosasse kantud märadest enne 01.06. 2008 toimunud paaritusest.

4.3. Aretusmeetod

Säilitusprogrammi eesmärk saavutatakse tõupuhta aretusega kasutades liin- ning perekondaretust, ühtlikku ja mitteühtlikku paaridevalikut.

4.4. Säilitusprogrammis osalevate hobuste tähistamine

Säilitusprogrammis osaleva hobuse UELN numbris on märgitud säilitusprogrammi tõuraamatu osa TA ja hobuse passis tõuraamatu kandes peab olema märges säilitusprogramm.

Näide: HOMEROS 2334020TA682308

Tori hobuste (universaalne suund) tõuraamat. Säilitusprogramm.

Peatõuraamat. TR nr 14 700 T

Tõu nimetus : tori hobune

Aretussuund: universaalne suund

Elektronilises tõuraamatus kasutatakse tähiseid: TA peatõuraamat; TA tõuraamat ja TA eeltõuraamat

4.5. Valikukriteeriumid

4.5.1 Põlvnemine

Tori tõug baseerub 1856. aastal asutatud Tori Hobusekasvanduse ja 20. sajandi alguses väljakujunenud tori hobusetõu päritoluga soojavereliste hobuste populatsioonil, kus teatud aretusetappidel on geneetilist mõju avaldanud tori tõu esiisast Hetmanist alates ida-friisi, postjebretoni ja hannoveri hobuse tõud.

Programmis osalev hobune peab olema kantud tori tõugu (universaalne suund) hobuste tõuraamatu TA ossa ning mõlemad vanemad peavad põlvnema tori tõu esiisast Hetmanist.

4.5.2 Tüüp ja kehaehitus

Tüüp: Soovitud on elegantse, suursuguse ja harmoonilise välimusega hobune, keda iseloomustab suurem massiivsus ja suhteliselt suurem keha pikkuse e. formaadi indeks võrreldes tori tõugu hobuste aretusprogrammis osalevate hobustega.

Täkkudel ja märadel peavad olema selgelt väljendunud soo- ja tõutunnused. Mittesoovitud on robustne, toores, mitteharmooniline välimus, soo- ja tõutunnuste puudumine.

Soovituslik turjakõrgus kolmeaastasel hobusel peab olema 156...170 cm ning kämblaümberrõõm

minimaalselt 20,5 cm.

Kehaehitus: erinevate kehaosade väljatoomisel on antud järgnevad soovitud ja mittesoovitud tunnused:

Pea

Soovitud: väljendusrikas, uhke, keskmise pikkusega kõrvadega

Mittesoovitud: ilmetu, suur, pikkade , lühikeste või lontis kõrvadega

Silmad

Soovitud: suured, elavad, tumedad, sõbralikud ja ümarad

Mittesoovitud: väikesed, tuhmid, tuimad ja varjatud

Lõuapärade vahe

Soovitud: lõuapärade vahe lai, vaba liikumisega

Mittesoovitud: tugev, kitsas lõuapärade vahe

Kael

Soovitud: keskmise pikkusega, pealt kumer ning kuklaga hästi ja kergelt ühendatud

Mittesoovitud: madal, sügava ühendusega, kiilukujuline ja lühike

Piht

Soovitud: pikk, hästi väljaarenenud turi, suured libajad abaluud ja pikad õlavarred.

Mittesoovitud : lühike või madal turi; väikesed , lühikesed või püstjad abaluud, lühikesed õlavarred

Keharaam

Soovitud: ristikülükujuline (kehapikkus ületab turjakõrguse 5... 8 cm võrra); harmooniliselt, tugevalt ühendunud hobuse ees-, kesk- ja tagakeha

Mittesoovitud: ruudukujuline; pehme selg, avatud pikk tühimik, kumer nimme, lühike ja horisontaalne laudjas

Jäsemed

Soovitud: hea lihastiku ja korrektse ehitusega , hästi arenenud liigesed; elastsed, keskmise pikkusega sõrgatsid ja hästi vormitud kabjad.

Mittesoovitud: puudulikult arenenud lihastikuga , väikesed lamedad ja silmapaistmatud liigesed, eetsi-või taatsirandmene seis; lühikesed või püstised sõrgatsid, liiga kitsas, saabeljalgne, rangjalgne ja kooskandne seis. Mittesoovitud on liiga väikesed kabjad.

Värvus

Eelistatud on heleda laka ja sabaga ning väheste märgistega jalgadel tumeraudjas hobune.

4.5.3 Allüürid

Soovitud: hoogsad ja maadhaaravad põhiallüürid (4-taktiline samm; 2-taktiline traav; 3- taktiline galopp). Liigutused peavad kanduma energilistest tagajalgadest läbi elastse ja kergelt õõtsuva selja üle esijalgadele. Jäsemed peavad seejuures liikuma otse ja ettepoole. Samm peab olema vaba ja maadhaarav. Traav ja galopp peavad olema selgelt äratuntava lennufaasiga, elastsed, hoogsad ja tasakaalukad.

Mittesoovitud: eelkõige lühike, madal ja mitteelastne liikumine; kinnine, fikseeritud selg; seotud õlad; tagajalgade nõrk tõuge. Samuti kiikuvad, triivlevad või pöörlevad liigutused.

4.5.4 Seesmised omadused (tervis, kohanemisvõime, söödakasutus, iseloom, temperament, jõudlus, sigivus)

Soovitud: töötahteline, võimekas, sõbralik, rahulik, usaldav, energiline, tasakaalukas, tugeva tervisega, hea pingetaluvuse ja kohanemisvõimega ning hea sigivuse ja söödakasutusega, pärilike vigadeta ja haigusteta hobune, kes sobib metsatöödele, hipoteraapiasse jne.

Mittesoovitud: närvilised, äkilised või tigidad hobused.

4.6. Hobuste hindamine

Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Hindamine toimub järgnevalt:

- a) tüüp
- b) kehaehitus
- c) jalad
- d) samm
- e) traav
- f) üldmulje

Hindamine toimub numbriliselt:

- 10 = suurepärase
- 9 = väga hea
- 8 = hea
- 7 = küllalt hea
- 6 = rahuldav
- 5 = piisav
- 4 = puudulik
- 3 = küllaltki halb
- 2 = halb
- 1 = väga halb
- 0 = hindamata

Hobust, kellel esineb mõigaluu, pätk, kõrivilistamine, künahaukamine või jänesekand, üldjuhul ei hinnata ja teda ei tohi kasutada suguhobusena. Jänesekannaga hobusel, kellel on väljendunud väga hea tõutüüp ja kõrge jõudlus, võib välimikku hinnata, kuid mitte kõrgemalt kui 4 punktiga.

4.7. Jõudluskontroll

Tori tõugu (universaalne suund) hobuste jõudlusomaduste hindamine toimub jõudluskontrolli andmete alusel.

Jõudluskontrolli andmed on :

- varssade ja noorhobuste hindamine
- täkkude hindamine, tõuraamatu sissekanded ja täkkude näitused
- märade hindamine, tõuraamatu sissekanded ja märade näitused
- täkkude ja märade jõudluskatsed
- võistlusspordi tulemused (näit. rakendisport jm.)

Jõudluskatsete tulemusi tunnustatakse, kui jõudluskontroll on läbi viidud vastavalt jõudluskatsete eeskirjadele ning kehtivatele juhenditele.

Jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste põhjal väärtustatakse täkk või mära tiitliga ELIIT ning tehakse vastav kanne põlvnemistunnistusele või passi, tõuaretusalase informatsiooni leheküljele ja elektroonilisse tõuraamatusse.

Näit. Hobuse passi tehakse kanne : ELIIT mära Himma 23 704 T ja tiitli omistamise aeg.

4.8. Täku hindamine

Hindamine on seltsi otsus täku kasutamise kohta säilitusprogrammi raames. Täku hindamise õiguspädevaks organiks on hindamiskomisjon.

Täku hindamiseks esitamisel peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- vanus vähemalt 2 aastat;
- põlvnemine peab vastama tõuraamatusse sissekandmise tingimustele;
- hobusel on identifitseerimisdokument(pass, põlvnemistunnistus);
- enne hindamist tuleb kontrollida täku identiteeti;
 - tervislike probleemide puudumine, mis kahjustavad tõuväärtust. Täkul ei tohi olla ei hammastiku ega munandite anomaaliaid, viltust saba ega tehtud keha korrigeerimise operatsioone.

-Hindamisotsus kõlab:

- tunnustatud
- mitte tunnustatud
- esialgu mitte tunnustatud

Hindamisotsus on “tunnustatud”, kui täkk on seltsi poolt hinnatud üleriigilistel jõudluskatsetel, täidetud on päritolu nõuded ning olemas on hindamisele vastavad välised tunnused.

Hindamisotsus on “esialgu mitte tunnustatud” kui täkk ei täida esitatud nõudmisi, kuid on oodata, et ta edaspidi neile nõudmistele vastab.

Hindamisotsus tuleb hindamiskoosolekul avalikuks teha. Otsus “tunnustatud” tuleb kanda põlvnemistunnistusele (passi).

4.9 TORI HOBUSETÕU (UNIVERSAALNE SUUND) SÄILITAMISE PÕHIMÕTTED

Säilitusprogrammi lähtealuseks on tori tõugu hobuste populatsioon alates Tori Riikliku Hobusekasvanduse suguraamatutest ja 1921. aastal avatud Tori tõugu hobuste tõuraamatust. 2003. aasta seisuga on võetud tõuraamatusse 24 365 T mära ja 13 605 T tätku (2008 a. 24 753 T mära ja 13 719 T tätku)

Tori tõu määrustik kinnitati ning tori tõug tunnustati Eesti Vabariigis tõuks 05.06.1925, kui Eesti Põllutöoministri käskkirjaga muudeti tori-roadsteri tõu nimetus tori tõuks.

Tori tõug kinnitati kui parandaja tõug NSVL -s 26.03.1950. a. NSVL Ministrite Nõukogu määrusega nr. 1256.

Sõlmeellased

Tori tõu algatajaks on ristanntäkk Hetman (155 – 183 – 22,0), kes sündis 1886. aastal. Tema isaks oli norfolk-roadsteri tõugu täkk Stuart ning emaks inglise hunter. Hetmanil oli hea kehaehitus – pikk kere, hea selg, tugev luustik, hästiarenenud lihastik ning hea liikumine sammus kui ka traavis. Temaga paaritati üle 1000 mära.

Hetmani järglaskonda võis ühesuguse eduga kasutada nii põllu- ja transporditöödel kui ka ratsahobusena. Hetmani poegadega paaritati 11 781 mära ning tema pojapoegade kaudu levis Hetmani veri nii tugevalt, et temast kujunes tõu peamine esivanem. Hetmanist saavad alguse kõik tõu põhilised liinid: Harun 42 T, Heldenknabe Tk1543, Hasmo 129 T, Halis 348 T, Hoius 3939 TB ja Hingstar 317 T.

XX sajandi kaheksakümnendate aastate alguseks oli tori hobustel geneetilise sarnasuse koefitsient Hetmaniga püsinud 20-22% tasemel (F. Kohv). Käesoleval ajal ei ole tõus hobust, kelle põlvnemises Hetman ei esineks, üksikutel hobustel aga ulatub see esinemine 60 ja rohkema korrani.

Seejuures on homosügootsuse kasvu koefitsient alla 1 %.

Tõu esiisade hulka tuleb arvata ka eesti tõugu täkk Vapsikas Tk 205, kes sündis 1860. a. Ta oli tüüpiline eesti hobune, värvuselt helekõrb, väljapaistvalt hea kehaehitusega ja silmapaistva tõulisusega. Kõrgus turjalt oli 141 cm ning kaal 401 kg. Vapsikast premeeriti Pariisi ülemaailmsel näitusel hõbemedaliga ja samal näitusel vedas ta veovõistlustel vankriga 385-puudase (6300 kg) koorma.

Vapsikas Tk 205 jättis järele hea järglaskonna ning ilma tema osavõtuta ei aretatud ühtegi tori hobuse tõu põhiliini. XX sajandi kaheksakümnendate aastate alguseks püsis tori tõu geneetilise sarnasuse koefitsient Vapsikas Tk 205-ga 4...5% juures (F. Kohv). Kõige hinnalisem tema pärilikest omadustest oli veotahe, mis väljendus tõrkumatus raskuste vedamises, mille veotakistus võis ületada ka hobuse enda kehakaalu. Vapsikas Tk 205 kaudu päranduvad ka teised eesti hobuse hinnatavad omadused, nagu kliima- ja pinnaseteguritega kohanemine, hea söödakasutus jt.

Tõu edasise kujundamise protsessis oli peamine roll vaid neil Hetmani poegadel ja tütaridel, kes olid saanud ristandraavlimärast Burjast ja Vapsikas Tk 205 astmes II-II inbrideeritud märast Vidust Tk 914. Nii on saanud silmapaistvad sugutäkkud Heldenknabe Tk 1543, Hyperion Tk 1649, Höfling Tk 1592 ja Hanlei Tk 1614.

Tori hobuse genealoogiasse on oma jälje jätnud Lääne-Euroopa poolverelised tõud ning inglise täisvereline ratsahobune.

Tõu struktuuri aitasid kujundada peamiselt järgmised sugutäkkud:

- trakeenidest - Tenorist, Courier ja Carlos;
- hannoveridest - Kino, Nordstrand ja Schafing;
- holsteinidest - Karuso;
- inglise täisverelistest hobustest - Derby xx, Flamboyant xx, Weltmann xx ja Donnerwetter xx;
- anglo-normannidest - Homer 26 T ja Farinage.

Tori hobuse säilitamisel tuleks arvestada, et kõigi Hetmanist põlvnevate sugutäkkude geneetilise sarnasuse koefitsient püsiks 10% piires(F.Kohv).

Tori hobuse genealoogias on küllaltki suur erikaal idafriisi täkkudel: Meinhard 43T, Arend 64 T , Grant 240 T , Markgraf 239 T ja Montebello 284 T. Kõik nad olid omal ajal iseseisvate liinide algatajad, kuid käesoleval ajal tuleb nendega arvestada kui märadesse läinud liinidega. Neil liinialustajatel on omakorda ühine sõlmeellane Bernhard 803, aga seejuures puudub vajadus välja arvutada tema geneetilise sarnasuse suurus tori tõu üksikute hobustega. Sama olukord tekib 1936. aastal imporditud postjee-bretooni täkkude (Loots, Uhke, Tugev, Sammur ja Virk) eellaste suhtes. Kõigil neil on ühiseid väljapaistvaid eellasi mitte ainult omavahel, vaid ka Hetmaniga.

Kuigi tori tõu aretuses on kõiki neid sugulusseoseid vajalik teada, ei oma geneetilise sarnasuse koefitsientide väljaarvutamine nii kaugete esivanemate kohta kaasaegsete hobuste jaoks erilist tähtsust.

4.10. Tori tõugu (universaalne suund) hobuste säilitusprogrammi hetkeseis

4.10.1. Populatsioon

2008.aastal säilitusprogrammis osaleb kuni 500 tori tõugu (universaalne suund) hobust, sh. kuni 140 mära kelle isa ja emaisa on tori tõugu.

4.10.2. Genealoogilised liinid

Genealoogilistesse liinidesse kuuluvad järgmised tunnustatud täkid:

1) Hertsog 12 521 T	sünd 1986	Hoius 3939 TB liin
2) Hopak 13 537 T	sünd 1990	Hoius 3939 TB liin
3) Hilbek 13 533 T	sünd 1991	Hoius 3939 TB liin
4) Hapollon 13 569 T	sünd 1995	Hoius 3939 T liini esindaja
5) Homeros 13 679 T	sünd 1999	Hingstar 317 T liini esindaja
6) Herr 11 859 T	sünd 1984	Halis 348 T liini esindaja
7) Hadrian 13 585 T	sünd 1997	Hasmo 129 T liini esindaja
8) Lancelot-UW13 691 T	sünd 2003	Loots 649 TA liini esindaja
9) Soliid 12 339 T	sünd 1985	Sammur 569 TA liini esindaja
10) Võrsik 13 639 T	sünd 1995	Virk 571 TA liin
11) Agarus Ise 13 625 T	sünd 2001	Algus 8787 T järglaskond
12) Albion 13 627 T	sünd 1999	Aaker 9969 T järglaskond
13) Ailur 12 391 T	sünd 1986	Aaker 9969 T järglaskond
14) Arhivar 13 675 T	sünd 2003	Arhippos 13 535 T järglane
Rootsis: 1. Arhibald 13 631 T	sünd 2001	Arhippos 13 535 T järglane
2. Arhipel 13 695 T	sünd 2003	Arhippos 13 535 T järglane

4.10.3. Genealoogilised märaperekonnad

Tunnustatud märaperekonnad on: Mimi – Lee 1559 TA ,Iduna , Hilba 1243 T, Aade 1283 T, Hoiva 986 T, Harita 1531 TA jne.

Tõule vajaliku konstantsuse hoidmiseks säilitatakse kaasaegsete hobuste geneetiline sarnasus märadesse läinud genealoogiliste liinidega.

Tori tõus (universaalne suund) on määrava tähtsusega, et valikuga saavutatakse ning säilitatakse tori hobuse tüübi optimaalne suhe selle konstantsuse ja muutlikkuse vahel.

4.10.4. Mõõtmed

Keskised soovitud mõõtmed 4 a. ja vanematel täkkudel: tk - 166 cm ; kppk – 172 cm; rü - 197 cm, kü 22,5 cm

Keskised soovitud mõõtmed 4 a. ja vanematel märadel: tk - 163 cm; kppk – 169 cm; rü - 195 cm, kü 21,0 cm.

4.11. Programmi majanduslikud meetmed:

Tori tõu (universaalne suund) populatsiooni säilimiseks ja täiustamiseks tuleb rakendada järgnevaid majanduslikke meetmeid:

- sugutäkkude baasi kindlustamine;
- sugutäkkude järglaste jõudluskontrolli toetamine;
- sugutäkkude, eriti vähem levinud genotüübiga sugutäkkude pidamise toetamine;
- tori tõu (universaalne suund) säilitusprogrammi raames saadud varssade toetamine;
- eripaaride valiku toetamine, mis aitaks tagada tõu säilimist;
- tõu tutvustamine ja propageerimine näitustel, messidel, jne.;
- koolitus-ja teabepäevade korraldamine.

SÄILITUSPROGRAMMIS OSALEVATE TORI TÕUGU (UNIVERSAALNE SUUND) HOBUSTE TÕURAAMATU PIDAMISE KORD (TÕURAAMATU TA OSA)

Tori tõugu (universaalne suund) hobuste tõuraamatut (edaspidi “tõuraamat”) peab Eesti Hobusekasvatajate Selts (edaspidi EHS), kes vastutab sissekannete eest. Tõuraamatut täidetakse ja algdokumente säilitatakse EHS’i kontoris.

Tõuraamatu eeskirjade kohaselt peavad tõuraamatus olema iga hobuse kohta järgmised andmed:

- aretaja ja omaniku nimi ja aadress;

sünniaeg, sugu, värvus ja märgised;

individuaalnumber;

vähemalt neli esivanemate põlvkonda;

tõuraamatusse sissekandmise ja sissekannete muutuste otsused;

väljamineku kuupäev ja põhjus;

kõik teadaolevad jõudluskontrolli tulemused ja aretusväärtuse määramine;

tõuaretusalane näitus ja toimumisaeg;

tema järglaskond;

geneetilise ekspertiisi akti number. Sugutäkkudel kohustuslik, teistel soovituslik.

Vajalikud dokumendid tõuraamatusse kandmisel

1. Paaritustunnistus

Paaritustunnistuse registreeritud vormi väljastab täku pidajale EHS. Täku valdaja täidab ja allkirjastab paaritustunnistuse peale teostatud paaritust.

Paaritatud mära omanik saab täku valdajalt paaritustunnistuse esimese lehe, mille ta hoiab alles kui tõendust toimunud paarituse kohta. Mära müügi korral antakse paaritustunnistus edasi mära ostjale.

Täku valdaja on kohustatud pidama paaritusnimekirja, kus ta fikseerib toimunud paaritused kronoloogilises järjekorras.

Täku valdaja peab saatma paaritustunnistuse teise lehe ning paaritusnimekirja EHS’i kontoris enne 31.detsembrit.

Paaritustunnistus peab sisaldama:

- mära nime, individuaalnumbri ja/või tõuraamatu numbri;
- täku nime, individuaalnumbri ja/või tõuraamatu numbri;
- paaritusajad;
- võimaluse korral tiinuse kontrolli kuupäeva ja tulemuse;
- mära omaniku nime ja aadressi;
- täku valdaja nime, aadressi ja allkirja.

2. Varsa sünnitunnistus

Mära omanik täidab varsa sünnitunnistuse, allkirjastab ning saadab selle EHS’i bürosse 30 päeva jooksul peale mära varssumist.

Varsa sünnitunnistus peab sisaldama:

- varsa ema nimi, individuaalnumber ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmeid tiinuse katkemise või surnultsünni kohta.

3. Identifitseerimisleht

Varsa identifitseerib ning identifitseerimislehe täidab EHS'i poolt volitatud isik varsa ema juures. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid. Identifitseerimisleht allkirjastatakse varsa ema või hobuse omaniku või omanike esindaja poolt. Identifitseerimisleht koostatakse kahes eksemplaris, mille koopia antakse varsa ema või hobuse omanikule. Identifitseerimislehe originaali alusel väljastatakse hobuse pass hiljemalt 6 kuu jooksul peale identifitseerimist.

Identifitseerimislehel peavad sisalduma järgmised andmed hobuse kohta:

- nimi, sünniaeg, sünnikoht, sugu ja tõug;
- omaniku või omanike esindaja nimi ja aadress;
- ema ning isa nimed, individuaalnumbrid ja/või tõuraamatu numbrid;
- ema paaritamise aeg ning paaritustunnistuse number;
 - värvus, märgiste kirjeldus ja joonisdiagramm.

4. Registreeritud hobuse identifitseerimisdokument ehk pass

Pass on dokument hobuse päritolu, jõudluse ja identifitseerimise kohta, mis kuulub hobuse juurde ja peab omaniku vahetuse korral hobusega kaasnema. Passi kadumisest peab omanik EHS'i viivitamatult teavitama ning kirjaliku avalduse alusel väljastatakse talle duplikaatpass.

Pass on aluseks hobuse sissekandmisel tõuraamatusse.

Pass sisaldab järgmisi andmeid hobuse kohta:

- passi väljastanud aretusühistu nimi;
- hobuse individuaalnumber;
- hobuse märgistus (kiip, põletusmärk jms.);
- hobuse tõug, sünniaeg, sugu, värvus, märgised ning joonisdiagramm;
- hobuse ja tema eellaste põlvnemine nelja põlvkonna ulatuses (sh. hobuse vanemate ja vanavanemate nimed, värvused, sünniaastad ning kanded vastavatesse tõuraamatu osadesse);
- ema paaritamisaeg;
- hobuse jõudluskontrolli ja aretusväärtuse andmed, märkmeid hobuse hindamise ja tunnustamise kohta;
- aretuskonkursside ja näituste tulemused;
 - aretaja-säilitaja nimi ning aadress.

Aretusandmete muutmine

Kõik muudatused (värvus, märgised, jõudluskontroll, näituste tulemused, omanikuvahetus jm.) kantakse passi ja tõuraamatusse EHS'i volitatud isiku poolt. Vastavate märgete tegemiseks esitab hobuse omanik passi EHS'ile. Passis sisalduvate andmete muutmine omaniku poolt on keelatud.

Aretaja-säilitaja kohustused

Aretaja-säilitaja on kohustatud pidama arvestust oma hobuste üle, täitma algarvestuse lehte ja edastama aasta lõpuks andmed karjas olevate hobuste kohta EHS-i kontorisse.

Aretaja-säilitaja vastutab andmete õigsuse eest paaritustunnistusel, varsa sünnitunnistusel ja teistel dokumentidel, mida nad täidavad või väljastavad. Kohustus on kontrollima oma hobuse dokumentides sisalduvate andmete õigsust. Ebatäpsete andmete avastamise korral tuleb sellest EHS-i kontorisse viivitamatult teatada ning edastada parandust vajav dokument EHS-i kontorisse.

EHS'i volitatud isik viib sisse vajalikud parandused koos märkustega.

Hobuste sündmuste (omanikuvahetus, kastreerimine, hukkumine jms.) korral teavitab hobuse omanik või omanike esindaja sellest EHS'i tõuraamatu pidajat 1 kuu jooksul sündmuse toimumisest alates.

Aretaja on kohustatud lubama läbi viia päritolu kindlakstegevaid uuringuid. Ekspertiisi vajadusest, toimumisest ja tulemustest tuleb teavitada EHS'i.

Täku valdaja kohustused

Täku valdaja vastutab nõuetele vastava paarituse (seemenduse) läbiviimise ja selle registreerimise eest EHS'is.

Täku valdaja kohustuste hulka kuuluvad:

- paaritustunnistuse täitmine;
- kinnipidamine kõigist täkkude paarituste või seemenduste piirangutest;
- täku elu- ja asukoha muutusest ning tõuaretusest väljalangemise kohta teavitamine EHS'i kontorisse;
- nõustumine nende valduses olevate aretusandmete edastamise ja avaldamisega.

-Märgistamise kord

Varsa või vanema hobuse identifitseerimiseks täidetakse identifitseerimisleht. Hobuse esmakordsel registreerimisel antakse talle individuaalnumber, mida edaspidi ei muudeta ning väljastatakse pass.

Peale 01.07.2009 esmakordselt identifitseeritud hobused märgistatakse elektroonilise transponderiga.

Hobused, kellele väljastatakse pass, peavad kandma nime. Nimi peab algama isa esitähga ning lõppema soovitatavalt märadel täishäälikuga ning täkkudel kaashäälikuga. EHS'il on õigus nõuda nime muutmist järgmistel põhjustel:

- korduvate nimede kasutamisel tõus;
- põhjendamatult pikkade nimede korral;
- kuulsate hobuste nimede kasutamisel.

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis teostatakse rahvusvaheliselt tunnustatud laboris. Hobuse põlvnemisandmeid on geneetilise ekspertiisi abil vaja kontrollida, kui:

- mära paaritati/seemendati ühe inna ajal kahe või enama täkuga;
- mära paaritati/seemendati kahe teineteisele järgneva inna ajal mitme täkuga ja varsa sünniaja järgi võivad kaks viimast takku olla võimalikud isad;
- kui varss on ema juures nõuetekohaselt identifitseerimata.

EHS teostab igal aastal 1% populatsiooni põlvnemise uuringu DNA alusel lähtudes järelvalveameti poolt kinnitatud dokumendist "Põlvnemise õigsuse kontrolli kord juhuslikkuse printsiibi alusel eesti hobuse, tori hobuse, eesti raskeveohobuse ja trakeeni tõus".

Geneetilise ekspertiisi tulemusena hobuse põlvnemisandmete ebaõige osutumise korral kannab proovi võtmise ja tehtud ekspertiisi kulud hobuse omanik.

Kõik täkid, kes on olnud sugulises kasutuses, peavad läbima geneetilise ekspertiisi. Täku geneetilise ekspertiisi kulud kannab täku omanik.

TORI TÕUGU (UNIVERSAALNE SUUND) HOBUSTE TÕURAAMATU TA OSA JAOTUS

1. Tõuraamatu TA osa jaotatakse : peatõuraamat, tõuraamat ja eeltõuraamat.

Tõuraamat jaguneb:

- 1.1. täkkude peatõuraamat ja tõuraamat;
- 1.2. märade peatõuraamat ja tõuraamat;
- 1.3. eeltõuraamat.

Tõuraamatu TA osa kandeid saab teha säilitusprogrammis osalevate hobuste ja nende järglaste osas.

2. Täkkude kandmine peatõuraamatusse

Täku kandmisel peatõuraamatusse on õiguspädevaks organiks hindamiskomisjon.

Täku kandmine peatõuraamatusse toimub kõige varem kolmandal eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud ja tunnustatud.

2.1. Peatõuraamatusse kantakse tori tõugu täkkud

- 2.1.1. kes on ise kantud tõuraamatu säilitusprogrammi osa TA eeltõuraamatusse;
- 2.1.2. kelle puhul on oodata säilitusprogrammis kindlaksmääratud eesmärkide saavutamist;
- 2.1.3. täkk peab saama noorhobuste hindamisel hinnatavate tunnuste osas vähemalt "7" punkti ning hindamis-ja tõukomisjoni poolt tunnustuse
- 2.1.4. viie aastane ja vanem täkk, kes ei ole saanud hindamis-ja tõukomisjoni poolt tunnustust, peab läbima rakendihobuse jõudluskatsed ja vastama tunnustamiseks vajalikele nõuetele.

3. Täkkude kandmine tõuraamatusse

Täkkude tõuraamatusse kantakse tori tõugu täkk, keda on kasutatud suguliselt ning

- 3.1. kes on ise kantud säilitusprogrammi osa TA eeltõuraamatusse;
- 3.2. kes ei ole aretuseks tunnustatud

4. Märade kandmine peatõuraamatusse

Säilitusprogrammi peatõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad:

- 4.1. kes on ise kantud säilitusprogrammi peatõuraamatu osa TA eeltõuraamatusse;
- 4.2. kes hindamisel on saavutanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt "6" punkti

Mära, kellel ei ole täidetud eeltoodud nõuded, kuid kes põlvneb säilitusprogrammi tõuraamatu osasse kantud vanematest, on nõuetekohaselt identifitseeritud ning kelle põlvnemine on dokumentaalselt tõestatud ja kellelt on saadud vähemalt kaks väga hea hinnanguga ning tõule vajalikku järglast, võib hindamiskomisjoni otsusega kanda peatõuraamatusse.

5. Märade kandmine tõuraamatusse

Märade tõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad, kes on ise kantud säilitusprogrammi peatõuraamatusse või tõuraamatusse ning kes on hinnatud tõuraamatusse kandmisel.

6. Eeltõuraamat

Eeltõuraamatusse kantakse säilitusprogrammis osalevate hobuste järglased.

7. Tõuraamatu sissekannete muutmise või täiendamise

Juhul kui selgub, et hobuse sissekanne tõuraamatu vastavasse osasse on toimunud omaniku poolt valede või puudulike andmete alusel, tuleb sisse viia kannete muudatused.

8. Hindamata täkkude ja märade kandmine tõuraamatusse

Täkkud ja märad, kelle karjast väljaminek toimub enne hindamist ja/või järglase registreerimist, võidakse kanda tõuraamatusse tõestatud põlvnemise alusel.

§5. TORI TÕUGU HOBUSTE ARETUSPROGRAMM

Tõuraamatu osa TB

5.1. Aretusprogrammi eesmärk

Aretusprogrammi eesmärgiks on väärtustada tori hobuse tõu ajaloolist aretuskäiku, tagada tori tõugu hobuse põlvnemise ja välimiku ühtsus ning taastada mitmekülgse kasutusotstarbega ja konkurentsivõimeline tori tõugu hobune.

5.2. Nõuded aretusprogrammis osalevatele hobustele

Aretusprogrammis osalevad täkid ja märad, kes on tori tõugu ning kes on kantud enne 01.06.2008 tori tõugu hobuste tõuraamatu osasse **TB** või **TA**. Lisaks osalevad aretusprogrammis tunnustatud täkid komponettõugudest.

5.3. Aretusmeetod

Puhasaretus koos sisestava ristamisega lähte- ja sugulastõugudega.

5.4. Aretusprogrammis osalevate hobuste tähistamine

Aretusprogrammis osaleva hobuse UELN numbris on märgitud aretusprogrammi tõuraamatu osa **TB** ja hobuse passis tõuraamatu kandes peab olema mäрге aretusprogramm.

Näide: HOMEROS 2334020**TB**682308

Tori hobuste tõuraamat. Aretusprogramm.

Peatõuraamat. TR nr 14 700 T

Elektroonilises tõuraamatus kasutatakse tähiseid: TB peatõuraamat; TB tõuraamat ja TB eeltõuraamat.

5.5. Valikukriteeriumid

5.5.1 Põlvnemine

Tori tõug baseerub 1856. aastal asutatud Tori Hobusekasvanduse ja 20. sajandi alguses väljakujunenud tori hobusetõu päritoluga soojavereliste hobuste populatsioonil, kus teatud aretusetappidel on geneetilist mõju avaldanud tori tõu esiisast Hetmanist alates ida-friisi, postjebretoni, trakeeni, holsteini, inglise täisverelise ja hannoveri hobusetõud.

Programmis osalev hobune peab olema kantud tori hobuste tõuraamatu aretusprogrammi **TB** osasse ning vähemalt ema peab põlvnema tori tõu esiisast Hetmanist.

5.5.2 Tüüp ja kehaehitus

Tüüp: Soovitud on elegantse, suursuguse ja harmoonilise välimusega hobune, keda iseloomustab väiksem massiivsus ja suhteliselt väiksem keha pikkuse e. formaadi indeks võrreldes tori tõugu hobuste säilitusprogrammis osalevate hobustega. Täkkudel ja märadel peavad olema selgelt väljendunud soo- ja tõutunnused.

Mittesoovitud on robustne, toores, mitteharmooniline välimus, soo- ja tõutunnuste puudumine.

Soovituslik turjakõrgus kolmeaastasel hobusel peab olema 156...170 cm ning kämblaümberrõõd minimaalselt 20,5 cm.

Kehaehitus: erinevate kehaosade väljatoomisel on antud järgnevad soovitud ja mittesoovitud tunnused:

Pea

Soovitud: väljendusrikas, uhke, keskmise pikkusega kõrvadega

Mittesoovitud: ilmetu, suur, pikkade, lühikeste või lontis kõrvadega

Silmad

Soovitud: suured, elavad, tumedad, sõbralikud ja ümarad

Mittesoovitud: väikesed, tuhmid, tuimad ja varjatud

Lõuapärade vahe

Soovitud: lõuapärade vahe lai, vaba liikumisega

Mittesoovitud: tugev, kitsas lõuapärade vahe

Kael

Soovitud: keskmise pikkusega, pealt kumer ning kuklaga hästi ja kergelt ühendatud

Mittesoovitud: madal, sügava ühendusega, kiilukujuline ja lühike

Piht

Soovitud: pikk, hästi väljaarenenud turi, suured libajad abaluud ja pikad õlavarred.

Mittesoovitud : lühike või madal turi; väikesed , lühikesed või püstjad abaluud, lühikesed õlavarred

Keharaam

Soovitud: ristkülikukujuline (kehapikkus ületab turjakõrguse 5... 8 cm võrra); harmooniliselt, tugevalt ühendunud hobuse ees-, kesk- ja tagakeha

Mittesoovitud: ruudukujuline; pehme selg, avatud pikk tühimik, kumer nimme, lühike ja horisontaalne laudjas

Jäsemed

Soovitud: hea lihastiku ja korrektse ehitusega , hästi arenenud liigesed; elastsed, keskmise pikkusega sõrgatsid ja hästi vormitud kabjad.

Mittesoovitud: puudulikult arenenud lihastikuga , väikesed lamedad ja silmapaistmatud liigesed, eetsi-või taatsirandmene seis; lühikesed või püstised sõrgatsid, liiga kitsas, saabeljalgne, rangjalgne ja kooskandne seis. Mittesoovitud on liiga väikesed kabjad.

Värvus

Eelistatud on heleda laka ja sabaga ning väheste märgistega jalgadel tumeraudjas hobune.

5.5.3 Allüürid

Soovitud: hoogsad ja maadhaaravad põhi allüürid (4-taktiline samm; 2-taktiline traav; 3-taktiline galopp). Liigutused peavad kanduma energilistest tagajalgadest läbi elastse ja kergelt õõtsuva selja üle esijalgadele. Jäsemed peavad seejuures liikuma otse ja ettepoole.

Samm peab olema vaba ja maadhaarav. Traav ja galopp peavad olema selgelt äratuntava lennufaasiga, elastsed, hoogsad ja tasakaalukad.

Mittesoovitud: eelkõige lühike, madal ja mitteelastne liikumine; kinnine, fikseeritud selg; seotud õlad; tagajalgade nõrk tõuge. Samuti kiikuvad, triivlevad või pöörlevad liigutused.

Hüpe

Soovitud: elastne ja hea stiiliga hüpe, millest on äratuntav tasakaalukus ja tähelepanelikkus. Oluline on jõuline ja kiire tõuge.

Mittesoovitud: vähese ettevaatlikkuse ning võimega ja rippuvate jalgadega hüpe

5.5.4 Seesmised omadused (tervis, kohanemisvõime, söödakasutus, iseloom, temperament, jõudlus, sigivus)

Soovitud: töötahteline, võimekas, sõbralik, rahulik, usaldav, energiline, tasakaalukas, tugeva tervise ja hea pingetaluvuse ja kohanemisvõimega ning hea sigivuse ja söödakasutusega, pärilike vigadeta ja haigusteta hobune, kes sobib mitmekülgse ja tasakaaluka hobusena kasutamiseks kõikidel ratsaspordialadel, turismis, kergematel talutöödel jne.

Mittesoovitud: närvilised, äkilised või tigidad hobused.

5.6. Hobuste hindamine

Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Hindamine toimub järgnevalt:

- a) tüüp
- b) kehaehitus
- c) jalad
- d) samm
- e) traav
- f) galopp ja hüpe
- d) üldmulje

Hindamine toimub numbriliselt:

- 10 = suurepärane
- 9 = väga hea
- 8 = hea
- 7 = küllalt hea
- 6 = rahuldav
- 5 = piisav
- 4 = puudulik
- 3 = küllaltki halb
- 2 = halb
- 1 = väga halb
- 0 = hindamata

Hobust, kellel esineb mõigasлуу, pätk, kõrivilistamine, künahaukamine või jänesekand, üldjuhul ei hinnata ja teda ei tohi kasutada suguhobusena. Jänesekannaga hobusel, kellel on väljendunud väga hea tõutüüp ja kõrge jõudlus, võib välimikku hinnata, kuid mitte kõrgemalt kui 4 punktiga.

5.7. Jõudluskontroll

Tori tõugu hobuste jõudlusomaduste hindamine toimub jõudluskontrolli andmete alusel.

Jõudluskontrolli andmed on :

- varssade ja noorhobuste hindamine
- täkkude hindamine, tõuraamatu sissekanded ja täkkude näitused
- märade hindamine, tõuraamatu sissekanded ja märade näitused
- täkkude ja märade jõudluskatsed
- võistlusspordi tulemused (ratsasport jm.)

Jõudluskatsete tulemusi tunnustatakse, kui jõudluskontroll on läbi viidud vastavalt jõudluskatsete eeskirjadele ning kehtivatele juhenditele.

Jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste põhjal väärtustatakse täkk või mära tiitliga ELIIT ning tehakse vastav kanne põlvnemistunnistusele või passi, tõuaretusalase informatsiooni leheküljele ja elektroonilisse tõuraamatusse.

Näit. Hobuse passis tõuraamatu kannete leheküljele: ELIIT mära Himma 23 704 T ja tiitli omistamise aeg.

5.8. Täkkude hindamine

Hindamine on seltsi otsus täku kasutamise kohta aretusprogrammi raames.

Täku hindamise õiguspädevaks organiks on hindamiskomisjon.

Täku hindamiseks esitamisel peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- vanus vähemalt 2 aastat;
- põlvnemine peab vastama tõuraamatusse sissekandmise tingimustele;
- hobusel on identifitseerimisdokument(pass, põlvnemistunnistus);

-enne hindamist tuleb kontrollida täku identiteeti;

-tervislike probleemide puudumine, mis kahjustavad tõuväärtust. Täkul ei tohi olla ei hammastiku ega munandite anomaaliat, viltust saba ega tehtud keha korrigeerimise operatsioone.

Hindamisotsus kõlab:

- tunnustatud
- mitte tunnustatud
- esialgu mitte tunnustatud

Hindamisotsus on "tunnustatud", kui täkk on seltsi poolt hinnatud üleriigilistel jõudluskatsetel, täidetud on päritolu nõuded ning olemas on hindamisele vastavad välised tunnused.

Hindamisotsus on "esialgu mitte tunnustatud" kui täkk ei täida esitatud nõudmisi, kuid on oodata, et ta edaspidi neile nõudmistele vastab.

Hindamisotsus tuleb hindamiskoosolekul avalikuks teha. Otsus "tunnustatud" tuleb kanda põlvnemistunnistusele (passi).

5.9 Tori tõugu hobuste aretusprogrammi hetkeseis

5.9.1. Populatsioon

2008.aastal osaleb aretusprogrammis kuni 800 tori tõugu hobust.

5.9.2. Genealoogilised liinid

Genealoogilistesse liinidesse kuuluvad kõik säilitusprogrammis osalevad täkid ning lisaks järgmised tunnustatud täkid (seis 01.01.2008):

1. Premial 13 571 T	sünd 1996	Premium13 547 T (Hann.) järglaskond
2. Pärn 13 587 T	sünd 1998	Premium 13 547 T (Hann.) järglaskond
3. Preester 13 603 T	sünd 1999	Premium 13 547 T (Hann.) järglaskond
4. Pokker 13 615 T	sünd 2001	Premium 13 547 T (Hann.) järglaskond
5. Prominent 13 657 T	sünd 2000	Premium 13 547 T (Hann.) järglaskond
6. Fanfaar 11 629 T	sünd 1983	Farda (Hann.) järglane
7. Credo 13 681 T	sünd 2003	Casanova 13 581 T (Holst.) järglane
8. Arti 13 605 T	sünd 1998	Arsenal xx järglane
9. Opaal 13 697 T	sünd 2000	Omer xx järglane
10. Arhippos 13 535 T	sünd 1992	Absinth (Hann.) järglane
11. Luxus 13 693 T	sünd 2002	Lakmus 13 575 T (Holst.) järglane
12. Pilger 13 673 T	sünd 1996	151 Poedinok (Trak.) järglane
13. Madrigal XX (KS)	sünd 1993	3441 Mavr xx järglane
14. Eagle Pass (Trak)	sünd 1998	199 Palladium järglane
15. Casanova 13 581 T	sünd 1996	Cor de la Bryere järglane
16. Carry`s Son 13 611 T	sünd 2000	Carry (Holst.) järglane

5.9.3. Genealoogilised märaperekonnad

Tunnustatud märaperekonnad on: Mimi – Lee 1559 TA ,Iduna , Hilba 1243 T, Aade 1283 T, Hoiva 986 T, Harita 1531 TA jne.

Tõule vajaliku konstantsuse hoidmiseks säilitatakse kaasaegsete hobuste geneetiline sarnasus määradesse läinud genealoogiliste liinidega.

Tori tõus on määrava tähtsusega, et valikuga saavutatakse ning säilitatakse tori hobuse tüübi optimaalne suhe selle konstantsuse ja muutlikkuse vahel.

5.9.4. Mõõtmed

Keskised soovitud mõõtmed 4 a. ja vanematel täkkudel: tk - 166 cm; kppk – 172 cm; rü - 197 cm, kü 22,5 cm

Keskised soovitud mõõtmed 4 a. ja vanematel märadel: tk - 163 cm; kppk – 169 cm; rü - 195 cm, kü 21,0 cm.

4.11 Programmi majanduslikud meetmed:

Tori tõugu hobuste aretusprogrammiga seatud eesmärkide täitmiseks tuleb rakendada järgnevaid majanduslikke meetmeid:

- sugutäkkude baasi kindlustamine
- noorte sugutäkkude jõudluskontrolli toetamine
- järglaste jõudluskontrolli toetamine
- eripaaride valiku toetamine, mis aitaks tagada tori hobuse tõu aretuse eesmärkide täitmist
- tori tõugu hobuste tutvustamine ja propageerimine näitustel, messidel, jne.
- koolituste korraldamine.

ARETUSPROGRAMMIS OSALEVATE TORI TÕUGU HOBUSTE TÕURAAMATU PIDAMISE KORD (TÕURAAMATU TB OSA)

Tori hobuste tõuraamatut (edaspidi “tõuraamat”) peab Eesti Hobusekasvatajate Selts (edaspidi EHS), kes vastutab sissekannete eest. Tõuraamatut täidetakse ja algdokumente säilitatakse EHS’i kontoris.

Tõuraamatu eeskirjade kohaselt peavad tõuraamatus olema iga hobuse kohta järgmised andmed:

- aretaja ja omaniku nimi ja aadress;
- sünniaeg, sugu, värvus ja märgised;
- individuaalnumber;
- vähemalt neli esivanemate põlvkonda;
- tõuraamatusse sissekandmise ja sissekannete muutuste otsused.
- väljamineku kuupäev ja põhjus;
- kõik teadaolevad jõudluskontrolli tulemused ja aretusväärtuse määramine;
- tõuaretusalane näitus ja toimumisaeg;
- tema järglaskond;
- geneetilise ekspertiisi akti number. Sugutäkkudel kohustuslik, teistel soovituslik.

Vajalikud dokumendid tõuraamatusse kandmisel

1. Paaritustunnistus

Paaritustunnistuse registreeritud vormi väljastab täku pidajale EHS. Täku valdaja täidab ja allkirjastab paaritustunnistuse peale teostatud paaritust.

Paaritatud mära omanik saab täku valdajalt paaritustunnistuse esimese lehe, mille ta hoiab alles kui tõendust toimunud paarituse kohta. Mära müügi korral antakse paaritustunnistus edasi mära ostjale.

Täku valdaja on kohustatud pidama paaritusnimekirja, kus ta fikseerib toimunud paaritused kronoloogilises järjekorras.

Täku valdaja peab saatma paaritustunnistuse teise lehe ning paaritusnimekirja EHS’i kontoris enne 31.detsembrit.

Paaritustunnistus peab sisaldama:

- mära nime, individuaalnumbri ja/või tõuraamatu numbri;
- täku nime, individuaalnumbri ja/või tõuraamatu numbri;
- paaritusajad;
- võimaluse korral tiinuse kontrolli kuupäeva ja tulemuse;
- mära omaniku nime ja aadressi;
- täku valdaja nime, aadressi ja allkirja.

2. Varsa sünnitunnistus

Mära omanik täidab varsa sünnitunnistuse, allkirjastab ning saadab selle EHS’i büroosse 30 päeva jooksul peale mära varssumist.

Varsa sünnitunnistus peab sisaldama:

- varsa ema nimi, individuaalnumber ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmeid tiinuse katkemise või surnultsünni kohta.

3. Identifitseerimisleht

Varsa identifitseerib ning identifitseerimislehe täidab EHS'i poolt volitatud isik varsa ema juures. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid. Identifitseerimisleht allkirjastatakse varsa ema või hobuse omaniku või omanike esindaja poolt. Identifitseerimisleht koostatakse kahes eksemplaris, mille koopiat antakse varsa ema või hobuse omanikule. Identifitseerimislehe originaali alusel väljastatakse hobuse pass hiljemalt 6 kuu jooksul peale identifitseerimist.

Identifitseerimislehel peavad sisalduma järgmised andmed hobuse kohta:

- nimi, sünniaeg, sünnikoht, sugu ja tõug;
- omaniku või omanike esindaja nimi ja aadress;
- ema ning isa nimed, individuaalnumbrid ja/või tõuraamatu numbrid;
- ema paaritamise aeg ning paaritustunnistuse number;
 - värvus, märgiste kirjeldus ja joonisdiagramm

4. Registreeritud hobuse identifitseerimisdokument ehk pass

Pass on dokument hobuse päritolu, jõudluse ja identifitseerimise kohta, mis kuulub hobuse juurde ja peab omaniku vahetuse korral hobusega kaasnema. Passi kadumisest peab omanik EHS'i viivitamatult teavitama ning kirjaliku avalduse alusel väljastatakse talle duplikaatpass.

Pass on aluseks hobuse sissekandmisel tõuraamatusse.

Pass sisaldab järgmisi andmeid hobuse kohta:

- passi väljastanud aretusühistu nimi;
- hobuse individuaalnumber;
- hobuse märgistus (kiip, põletusmärk jms.);
- hobuse tõug, sünniaeg, sugu, värvus, märgiseid ning joonisdiagramm;
- hobuse ja tema eellaste põlvnemine nelja põlvkonna ulatuses (sh. hobuse vanemate ja vanavanemate nimed, värvused, sünniaastad ning kanded vastavatesse tõuraamatu osadesse);
- ema paaritamisaeg;
- hobuse jõudluskontrolli ja aretusväärtuse andmed, märkmeid hobuse hindamise ja tunnustamise kohta;
- aretuskonkursside ja näituste tulemused;
 - aretaja-säilitaja omaniku nimi ning aadress.

Aretusandmete muutmine

Kõik muudatused (värvus, märgised, jõudluskontroll, näituste tulemused, omanikuvahetus jm.) kantakse passi ja tõuraamatusse EHS'i volitatud isiku poolt. Vastavate märgete tegemiseks esitab hobuse omanik passi EHS'ile. Passis sisalduvate andmete muutmine omaniku poolt on keelatud.

Aretaja kohustused

Aretaja on kohustatud pidama arvestust oma hobuste üle, täitma algarvestuse lehte ja edastama aasta lõpuks andmed karjas olevate hobuste kohta EHS-i kontorisse.

Aretaja vastutab andmete õigsuse eest paaritustunnistusel, varsa sünnitunnistusel ja ka teistel dokumentidel, mida nad täidavad või väljastavad. Nad peavad kontrollima oma hobuse dokumentides sisalduvate andmete õigsust. Ebatäpsete andmete avastamise korral tuleb sellest EHS'i büroosse viivitamatult teatada ning edastada parandust vajav dokument EHS-i kontorisse.

EHS'i volitatud isik viib sisse vajalikud parandused koos märkustega.

Hobuste sündmuste (omanikuvahetus, kastreerimine, hukkumine jms.) korral teavitab hobuse omanik või omanike esindaja sellest EHS'i tõuraamatu pidajat 1 kuu jooksul sündmuse toimumisest alates.

Aretaja on kohustatud lubama läbi viia päritolu kindlakstegevaid uuringuid. Ekspertiisi vajadusest, toimumisest ja tulemustest tuleb teavitada EHS'i.

Täku valdaja kohustused

Täku valdaja vastutab nõuetele vastava paarituse (seemenduse) läbiviimise ja selle registreerimise eest EHS'is.

Täku valdaja kohustuste hulka kuuluvad:

- paaritustunnistuse täitmine;
- kinnipidamine kõigist täkkude paarituste või seemenduste piirangutest;
 - täku elu- ja asukoha muutusest ning tõuaretusest väljalangemise kohta teavitamine EHS'i kontorisse;
- nõustumine nende valduses olevate aretusandmete edastamise ja avaldamisega.

Märgistamise kord

Varsa või vanema hobuse identifitseerimiseks täidetakse identifitseerimisleht. Hobuse esmakordsel registreerimisel antakse talle individuaalnumber, mida edaspidi ei muudeta ning väljastatakse pass.

Peale 01.07.2009 esmakordselt identifitseeritud hobused märgistatakse elektroonilise transponderiga.

Hobused, kellele väljastatakse pass, peavad kandma nime. Nimi peab algama isa esitähga ning lõppema soovitatavalt märadel täishäälikuga ning täkkudel kaashäälikuga.

EHS'il on õigus nõuda nime muutmist järgmistel põhjustel:

- korduvate nimede kasutamisel tõus;
- põhjendamatult pikkade nimede korral;
- kuulsate hobuste nimede kasutamisel.

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis teostatakse rahvusvaheliselt tunnustatud laboris.

Hobuse põlvnemisandmeid on geneetilise ekspertiisi abil vaja kontrollida, kui:

- mära paaritati/seemendati ühe inna ajal kahe või enama täkuga;
- mära paaritati/seemendati kahe teineteisele järgneva inna ajal mitme täkuga ja varsa sünniaja järgi võivad kaks viimast takku olla võimalikud isad;
- kui varss on ema juures nõuetekohaselt identifitseerimata.

EHS teostab igal aastal 1% populatsiooni põlvnemise uuringu DNA alusel lähtudes järelvalveameti poolt kinnitatud dokumendist "Põlvnemise õigsuse kontrolli kord juhuslikkuse printsiibi alusel eesti hobuse, tori hobuse, eesti raskeveohobuse ja trakeeni tõus".

Geneetilise ekspertiisi tulemusena hobuse põlvnemisandmete ebaõige osutumise korral kannab proovi võtmise ja tehtud ekspertiisi kulud hobuse omanik.

Kõik täkud, kes on olnud sugulises kasutuses, peavad läbima geneetilise ekspertiisi.

Täku geneetilise ekspertiisi kulud kannab täku omanik.

TORI TÕUGU HOBUSTE TÕURAAMATU TB OSA JAOTUS

Tõuraamatu TB osa jaguneb:

Põhiosa:

- täkkude peatõuraamat ja tõuraamat
- märade peatõuraamat ja tõuraamat
- eeltõuraamat

Lisaosa:

- Register A
- Register B

Tõuraamatu TB osa kandeid saab teha aretusprogrammis osalevate hobuste ja nende järglaste osas.

1. Täkkude kandmine peatõuraamatusse

Täkkude kandmisel peatõuraamatusse on õiguspädevaks organiks hindamiskomisjon.

Täkkude kandmine peatõuraamatusse toimub kõige varem kolmandal eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud ja tunnustatud.

1.1. Peatõuraamatusse kantakse tori tõugu täkkud:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TB osa eeltõuraamatus
- kelle puhul on oodata aretusprogrammis kindlaksmääratud eesmärkide saavutamist
- täkk peab saama noorhobuste hindamisel hinnatavate tunnuste osas vähemalt "7.5" punkti ning hindamis-ja tõukomisjoni poolt tunnustuse.
- nelja aastane ja vanem täkk, kes ei ole saanud hindamis-ja tõukomisjoni poolt tunnustust, peab läbima jõudluskatsete testid (võõrratsaniku test ,rakendispori või ratsaspori võistluste tulemused) ja vastama tunnustamiseks vajalikele nõuetele.

1.2. Peatõuraamatusse kantakse :

- tori hobuse tõule tunnustatud täkkud sugulastõugudest (hannoveri, inglise täisvereline, holsteini ja trakeeni tõugu hobused), kellelt on oodata aretusprogrammi eesmärkide täitmist
- tori tõugu täkkud, kellel on silmapaistev jõudlus ja välimik, kuid kelle põlvnemine ei vasta peatõuraamatu nõuetele

2. Täkkude kandmine tõuraamatusse

Täkkude tõuraamatusse kantakse tori tõugu täkkud, keda on kasutatud suguliselt ning

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TB osa eeltõuraamatus
- kes ei ole aretuseks tunnustatud

3. Märade kandmine peatõuraamatusse

Aretusprogrammis osalevate märade tõuraamatu peatõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad:

- kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TB osa eeltõuraamatus.
- kes hindamisel on saavutanud hinnatavate tunnuste osas vähemalt "7" punkti.

Mära, kellel ei ole täidetud eeltoodud nõuded, kuid kes põlvneb aretusprogrammi tõuraamatu põhi- osasse kantud vanematest, on nõuetekohaselt identifitseeritud ning kelle põlvnemine on dokumentaalselt tõestatud ja kellelt on saadud vähemalt kaks väga hea hinnanguga ning tõule vajalikku järglast, võib hindamiskomisjoni otsusega kanda peatõuraamatusse.

4. Märade kandmine tõuraamatusse

Märade tõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad, ning kes on sünnijärgselt registreeritud tõuraamatu TB osa eeltõuraamatus ning kes ise on hinnatud tõuraamatusse kandmisel.

5. Eeltõuraamat

Eeltõuraamatusse kantakse aretusprogrammi tõuraamatu põhiosas osalevate hobuste järglased.

6. Tõuraamatu lisa

Registrisse kantakse registreeritud hobused, kes kuuluvad samasse populatsiooni, on nõuetekohaselt identifitseeritud ja hinnatud programmi alusel, kuid kelle põlvnemine ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele. Tõuraamatu lisa ehk register jaguneb kaheks: register A ja register B.

Register A

Tori hobuste tõuraamatu A- registrisse kantakse:

- tori tõugu hobused, kelle põlvnemine ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele
- tori tõugu hobused, kes on saanud põhiosasse kantud märadest ja kelle isad on tunnustamata hannoveri, inglise täisverelise, holsteini või trakeeni tõugu täkid.

Registrist A kantakse hobune tori tõuraamatu põhiosasse, kui tema ema ja emaema on kantud tõuraamatu registrisse A ning tema isa ja emaisa on tõuraamatu põhiosa täkid.

Register B

Tori hobuste tõuraamatu B-registrisse kantakse kõik hobused, kes ei ole saanud vastavalt aretusprogrammile, kuid on tõutüübilised ning põlvnevad ema poolt tõuraamatu põhiosasse või registrisse A kantud märadest. Need hobused ei võta osa aretusprogrammist.

7. Hindamata täkkude ja märade kandmine tõuraamatusse

Täkid ja märad, kelle karjast väljaminek toimub enne hindamist ja/või järglase registreerimist, võidakse kanda tõuraamatusse tõestatud põlvnemise alusel.

8. Tõuraamatu kannete muutmine või täiendamine

Juhul kui selgub, et hobuse kanne tõuraamatu vastavasse osasse on toimunud omaniku poolt valede või puudulike andmete alusel, tuleb sisse viia kannete muudatused.